

ВІННИЦЬКА ОБЛАСТЬ — область у центральній частині Правобережної України. Утвор. 1932. Тер. В. о. почала заселятися в добу палеоліту. Протягом 1 тис. н. е. сучасна Вінниччина була густо заселена землеробськими слов'ян. племенами. В 10–12 ст. входила до складу Київської Русі, від поч. 13 ст. — до Галицько-Волинського князівства. 1362 увійшла до Великого князівства Литовського, 1569 (Люблінська унія) — до Польщі. Насел. брало участь у повстанні С. Наливайка 1594–96, у нац.-визв. боротьбі під проводом Б. Хмельницького. 1648–67 на тер. області існував Вінн. полк. За Андрусівським договором 1667 знову повернулася до складу Польщі, але насел. не припиняло боротьби — брало участь у повстанні С. Палія 1702–04, гайдамац. русі 30–60-х рр. 18 ст. За 2-м поділом Польщі у складі Правобереж. України приєднана до Рос. імперії. 1793–96 входила до Брацлав. намісництва, від 1797 тер. області увійшла до складу Поділ. губ., а пн.-сх. її частина — до Київ. губ. У 20-х рр. 19 ст. м. Тульчин — один із центрів Пд. товариства декабристів. 1923 на тер. В. о. існували Вінн., Тульчин., Гайсин., Могилівський округи (від 1925 — Вінн., Могилів-Поділ., Тульчин.). На 1935 в області налічувалося 4 округи (Кам'янець-Поділ., Могилів-Поділ., Проскурів., Шепетів.) та 74 р-ни. Кількість р-нів не раз змінювалась (1938 — 42, 1946 — 44, 1960 — 32, 1965 — 19, 1979 — 25). Жит. В. о. потерпали від голодомору 1932–33. Під час нім.-фашист. окупації (липень 1941 — 27 березня 1944) на тер. області діяли бл. 50 підпіл. організацій. Пobl. Вінниці протягом грудня 1941 — вересня 1942 була споруджена ставка А. Гітлера «Вервольф».

На Зх. межує з Чернів. і Хмельн., на Пн. — з Житомир., на Сх. — з Київ., Черкас., Кіровогр., на Пд. — з Одес. областями України та з Молдовою. В. о. — єдиний регіон, що межує з такою великою кількістю суб'єктів (7 областей і 1 держава). На Пн. її землі простягаються до пн. околиць с. Кашперівка Козятин. р-ну (49° 53' пн. ш.), на Пд. — пд. околиць с. Велика Кісниця Ямпіл. р-ну (48° 04' пн. ш.). Крайня зх. точка (27° 20' сх. д.) розташ. pobl. впадання р. Матерка у Дністерське водосховище, а сх. — на сх. від с. Тернівка Бершад. р-ну (30° 01' сх. д.). Тер. області з Пн. на Пд. простягається на 204 км, а з Зх. на Сх. — 196 км. В. о. знаходиться між розвинутими пром. центрами Пд.-Зх. екон. р-ну Києвом і Львовом, а також між великими містами Придніпров'я та Причорномор'я, що сприяє швидкому розвитку її госп. комплексу. Область перетинають міждерж. залізничні магістралі, проходять траси магістрал. трубопроводів, бере початок лінія електропередачі Вінниця-Альбертшра (Угорщина). Через тер. області проходять 3 магістрал. газопроводи: Уренгой-Помари-

Ужгород; «Союз»; Дашава-Київ. В області знаходяться залізничні вузлові ст. Козятин, Жмеринка, Вінниця, Вапнярка, Калинівка, Рудниця. У Вінниці розташ. аеропорт.

Пл. 26,5 тис. км² (4,4 % тер. України). Насел. 1 772 371 особа (2001, складає 91,7 % до 1989): українців — 94,5 %, росіян — 3,8 %, поляків — 0,2 %, білорусів — 0,17 %. Центр — м. **Вінниця**. У складі області — 27 р-нів, 18 міст, з них 6 обл. значення, 29 с-щ міськ. типу та 1466 сільс. насел. пунктів. У геоструктур. відношенні область знаходиться у межах пн.-зх. частини УЩ. Поверхня області — хвиляста лесова рівнина, що поступово знижується з Пн. Зх. на Пд. Сх. Долина Пд. Бугу поділяє область на дві частини. На Пн. Сх. — Придніпров. височина, для якої характерне чергування межиріч з відносно глибоко врізаними долинами річок, балками. На Пн. Зх. — рівнина з окремими виходами вапняків. На Пд. Зх. — Подільська височина. Найменш підвищена пд.-сх. частина В. о. Мінерал.-сировинні ресурси представлені різними нерудними корис. копалинами. Госп. значення мають родовища каолінів (Глуховецьке, Турбівське та Великогадоминецьке) і буд. каменю. Висока якість глуховец. каолінів (їх білизна 73–80 %) забезпечує великі поставки каолінового концентрату в країни далекого зарубіжжя. Виявлено бл. 50 родовищ гранітів, гнейсів, пісковиків, найбільші — Вітавське, Гніванське, Стрижавське, Жежелівське. Є також родовища фосфоритів (Жванське), вапняків, мергелів, трепелу, крейди, гіпсу, різних глин і піску. Паливні ресурси обмежені (буре вугілля, торф) і мають місц. значення. Видобуток палива (торфу) і його переробка незначні, їх здійснює Літин. торфопідприємство Поділ. вироб. об'єднання. Торф видобувають ще в ряді колектив. госп-в, але здебільшого для агромеліор. робіт. У перспективі для задоволення місц. потреб у паливі передбачається розробляти Новоселів. родовище бурого вугілля. Є джерела мінерал. вод у м. Хмільник (радонові води), с. Житники Мурованокуриловец. р-ну, pobl. м. Козятин та смт Липовець. Всього через тер. області протікає 3,6 тис. річок заг. довжиною 11,8 тис. км, з них 204 річки завдовжки понад 10 км. Вони належать до басейнів Пд. Бугу (Згар, Рів, Краснянка, Соб, Удич), Дністра (Мурафа, Лядова, Немія, Русава) та Дніпра (Рось, Гнилоп'ять, Гуйва). У межах області створ. бл. 2600 ставків і 63 водосховища (заг. пл. 370 км²), найбільше — Ладизинське. Для водопостачання пробурено понад 2,1 тис. артезіан. свердловин. Клімат В. о. помірно континентальний з м'якою зимою та теплим вологим літом. Середньорічні температури: літня від +18,6 до +20,5 °С, зимова від -4 до -6 °С. Річна кількість опадів 520–590 мм, з них бл. 80 % припадає на

теплий період року. Пл. лісів бл. 360 тис. га. В області розміщені території та об'єкти природно-заповід. фонду: ландшафтні — [Володимирська дубина](#), [Гребарківський заказник](#), [Коростовецький заказник](#), урочище *Самчинське*, ботанічні — [Білянський ліс](#), [Бронницький заказник](#), [Вендичанська дубина](#), [Гарячківська дача](#), [Дашівський заказник](#), [Дяківці](#), [Іллінецький заказник](#), [Криве](#), [Сестринівська дача](#), [Устянська дача](#), [Хмільницька дача](#); зоол. — [Буго-Деснянський заказник](#); лісовий — *Маркова дубина*.

В області є понад 300 пром. підприємств. Важливе значення мають машинобудування і металооброблення. У цих галузях функціонують 80 підприємств, які спеціалізуються з випуску електротех., верстатобуд., інструментал., приладобуд. і підшипникової продукції, тракторного і с.-г. машинобудування. Вони виготовляють металорізальний інструмент, насоси, підшипники кочення, водо-, тепло- та газолічильники, лічильники електричні однофазні. Найпотужніше пром-сть представлена у Вінниці. В області є підприємства з виробництва унікал. оптико-мех. продукції, держ. картограф. ф-ка, завод з виробництва діамантів — «Вінн. завод «Кристал»». Могилів-Поділ. маш.-буд. завод, ЗАТ «Калинів. машзавод», Барський маш.-буд. завод, ВАТ «Брацлав», «Хмільниксільмаш», Турбівське ВАТ «Атеко», Сутиське ВАТ «Автоелектроапаратура» виготовляють технол. устаткування для перероб. галузей АПК і запчастини до нього, машини і с.-г. устаткування для рослинництва, тваринництва і кормовиробництва, автоелектроапаратуру. Хім. пром-сть представлена підприємством «Гніван. шиноремонт. завод», концерном «Біолік» (унікал. мікробіол. виробництво), ТОВ «Техногаз», «СперкоУкраїни», ЗАТ «Вінницяпобутхім», які виробляють пром. гази, синтетичні миючі засоби, лікар. препарати. Досить розвинута деревообробна та меблева галузі, налагоджено виробництво меблів, деревостружкових плит, пиломатеріалів (ЗАТ «Хмільникмеблі»; ТОВи — «Калинівський експериментальний завод деревин. матеріалів», «Шпиківський деревооброб. комбінат»; колективне підприємство «Бершад. меблева ф-ка»). Пром-сть буд. матеріалів представляють понад 20 підприємств, з них ВАТи — «Будматеріали» (буд. цегла), «Керамік», «Ладжін. завод силікат. цегли»; Вінн. завод залізобетон. виробів, Гніван. завод «Спецзалізобетон» (лідер з виробництва залізнич. шпал, опор для ліній електропередач, напірних труб та ін.). Глуховец. гірн.-збагачувал. комбінат та ЗАТ «Глуховец. каоліновий завод» видобувають та єдині в Україні масово експортують високоякіс. каолін у країни близького та далекого зарубіжжя. В області розвинена, з використанням місц. сировини, галузь із виробництва неметалевих мінерал. виробів, видобування неенергетич. матеріалів (Гніван., Жежелів., Стрижавський кар'єри). Легка пром-сть представлена 29 підприємствами, потужними швейними ф-ками, що випускають конкуренто-

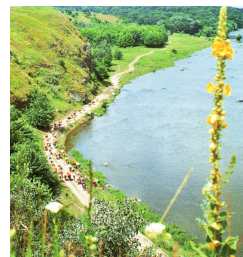
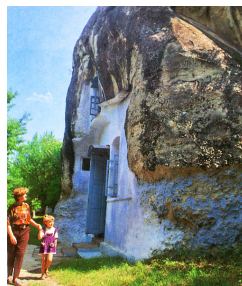
спроможну продукцію й працюють за передовими іноз. технологіями, зокрема ВАТи — «Володарка», «Могилів-Поділ. швейна ф-ка «Аліса»», «Тульчин. швейна ф-ка», «Тульчин. взуттєва ф-ка», «Хмільниц. швейна ф-ка «Лілея»»; держ. підпр-во «Динамо», ЗАТ «Поділля». На тер. області знаходяться потужності для виробництва 10 523,4 млн кВт електроенергії на рік. Ладжінська ТЕС входить до складу компанії «Західенерго» і забезпечує електроенергією Вінн., Хмельн., Терноп., Чернів. та ін. обл. України. Підпр-ва Вінниччини виготовляють 12 % (від заг.-держ. виробництва) цукру, 15 % харч. і 29 % тех. спирту, 36 % туалетного та 10 % госп. мила, 17 % м'яса, 5-9 % консервів, горілки та лікєро-горілчаних виробів, борошна, круп, ковбасних та кондитер. виробів, сирів, маргарин. продукції, значні обсяги ін. видів продуктів харчування. Асоц. «Поділ. цукор» об'єднує 32 цукрозаводи, які за добу можуть переробити 60 тис. т цукр. буряка. 26 молокоперероб. заводів за добу переробляють 2,6 тис. т молока. Є 7 великих м'ясоперероб. підприємств, 14 спиртзаводів. Лікєро-горілчані вироби випускають держ. підприємство «УГК «Nemiroff»», Вінн. лікєро-горілчаний завод, Ладжін. ВАТ «Біолік», Бершад. завод продтоварів, Чечельн. спирт. завод. Найпотужнішими виробниками безалкогол. напоїв є ВАТи «Мурованокуріловец. завод мінеральних вод «Регіна»», «Вінніфрут», ТОВ «ABIC», МПП ВФ «Панда». ВАТ «Вінн. олійно-жировий комбінат», обладнаний сучас. технологіями з виробництва олії і мила, випускає кондитер. жир для шоколад. виробів, яким забезпечує 80 % потреб укр. ринку. Асоц. «Вінницяплодоовочпром» об'єднує 8 плодоконсерв. заводів, асоц. «Вінницяхліб» — 28 підприємств, з яких 14 виробляють борошно, крупи і комбікорми. Найпотужнішим виробником хліба є ВАТ «Вінницяхліб». Добрий приклад міжнар. співпраці — спільне укр.-австр. підприємство «Поділля-ОБСТ», яке реалізує проект з виробництва плодоягід. продукції та її переробки на концентровані соки, добавки до йогуртів, фруктові пюре та ін. продукцію. Новітня технологія дає можливість переробити понад 70 тис. т фруктів та ягід за сезон, його продукція експортується в країни далекого та близького зарубіжжя. Успішно працює в області ВАТ «Вінн. кондитерська ф-ка». Переробкою с.-г. продукції в області займаються 119 підприємств споживчої кооперації, які виробляють найрізноманітнішу продукцію нар. споживання. У складі ВО «Вінницяптахопром» функціонують 15 птахофабрик. С. госп-во області представляють 718 с.-г. підприємств, 1280 селян. фермер. госп-в, 525,9 тис. особистих селян. госп-в. Пл. с.-г. угідь 1960 тис. га, з них орних земель — 1694 тис. га, сіножатей та пасовищ — 215 тис. га. Щорічно виробляється бл. 2 млн т зерна, 2 млн т цукр. буряків, 1,3 млн т картоплі, 90 тис. т фруктів і ягід. С. госп-во області має зерно-буряковий напрям з розвинутим м'ясо-молоч. тваринництвом. Кількість малих підприємств на 10 тис. насел. в області складає 46,8

одиниць.

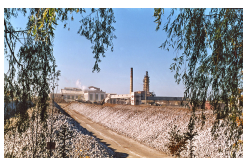
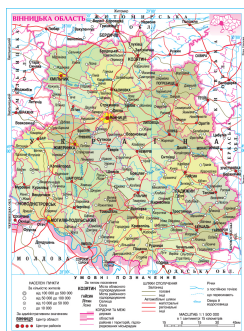
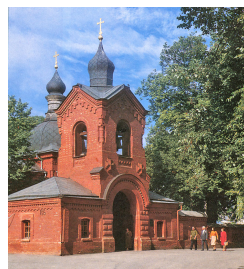
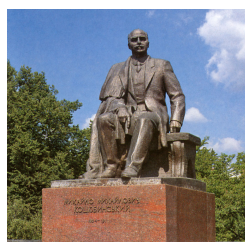
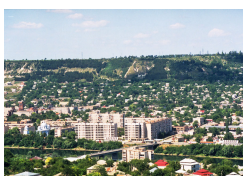
В області функціонують 2162 навч.-вихов. заклади, зокрема 593 дошкіль. вихов. заклади, 1 дит. будинок, 1058 держ. заг.-осв. навч.-вихов. закладів, з них 2 гімназії, 7 ліцеїв, 19 шкіл для дітей з вадами розумового та фіз. розвитку, 2 вечірні школи. Із заг. кількості держ. закладів є 25 інтернатів, 2 ліцеї-інтернати. Діють 47 позашкіль. закладів, 36 ПТУ, 6 приват. шкіл. У Вінниці — [Вінницький державний аграрний університет](#), [Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського](#), [Вінницький національний технічний університет](#), [Вінницький національний медичний університет ім. М. Пирогова](#), [Вінницький фінансово-економічний університет](#); НДІ відеотермінал. техніки, ряд проект. інститутів та майстерень. Діють відділ. творчих спілок: журналістів (від 1957), композиторів (від 1951), музикантів-професіоналів (від 1991), письменників (від 1971), художників (від 1976), архітекторів (від 1948), хореографів (від 2003), майстрів нар. творчості (від 1991). Серед закладів культури — [Вінницький академічний обласний український музично-драматичний театр ім. М. Садовського](#), «Золотий ключик» [Вінницький обласний театр ляльок](#), [Вінницька обласна філармонія](#), [Вінницька державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. Тимирязєва](#), [Вінницька обласна наукова медична бібліотека](#), дит. та юнац. обл. б-ки, 2090 масових б-к, [Вінницьке училище культури і мистецтв ім. М. Леонтовича](#), [Тульчинське училище культури](#), 53 школи естет. виховання, 1190 закладів культури клуб. типу, 809 кіноустановок. Музеї: [Вінницький обласний краєзнавчий музей](#), [Могилів-Подільський краєзнавчий музей](#), [Тульчинський краєзнавчий музей](#), [Вінницький обласний художній музей](#), [Вінницький літературно-меморіальний музей М. Коцюбинського](#), [Пирогова М. музей-садиба](#), [Стельмаха М. літературний музей](#) (с. Дяківці Літин. р-ну),

[Леонтовича М. меморіальний музей](#) (с. Марківка Теплиц. р-ну), [Заболотного Д. меморіальний музей-садиба](#) (с. Заболотне Крижопіль. р-ну), держ. істор.-культур. заповідник «[Буша](#)» (с. Буша Ямпіль. р-ну). При культ.-осв. установах працюють 6274 клубні формування, в яких беруть участь понад 69,7 тис. самодіял. аматорів. 258 колективів мають звання «народний» і «зразковий». Осередком гончарства є с. [Бубнівка](#), худож. вишивки — села Клембівка та Городківка, ткацтва і килимарства — села Бершад. та Ямпіль. р-нів. У закладах культури і мистецтва працюють 9 нар., 39 засл. арт., 5 засл. діячів мистецтв, 3 засл. художники України, 50 засл. працівників культури та 3 засл. майстри нар. творчості України. На тер. Вінниччини взяті державою під охорону 4012 об'єктів культур. спадщини, з них 1434 — археології, 1798 — історії, 579 — містобудування і архітектури, 201 — мистецтва. Реліг. громади: 803 — УПЦ МП, 178 — УПЦ КП, 53 — УАПЦ, 14 — УГКЦ, 126 — РКЦ, 334 — протестанських та 50 — ін. Осн. пам'ятки історії та архітектури: Домініканський (1624) та Єзуїтський (1610–17) монастирі, Свято-Миколаївська церква (1746, всі — у Вінниці), печерний християн. храм (5–16 ст., с. Буша Ямпіль. р-ну), Миколаївський собор (1754, м. Могилів-Подільський), Скельний монастир (9–19 ст., с. Лядова Могилів-Поділь. р-ну), палац-ансамбль Потоцьких (1757, м. Тульчин), Миколаївський монастир (18–19 ст., м. Шаргород), костел та синагога (16 ст., м. Шаргород), костел (18 ст., с. Мурафа Шаргород. р-ну). Із Вінниччиною пов'язані життя і діяльність історика і політ. діяча [М. Грушевського](#), історика, археографа, етнографа і археолога [В. Антоновича](#), поетів С. Руданського і [В. Свідзинського](#), письменника [М. Коцюбинського](#), поета і правозахисника [В. Стуса](#), композитора [М. Леонтовича](#), етнографів [К. Широцького](#), [О. Воропая](#), громад. діяча, історика [В. Отамановського](#), літератора П. Килимника. [О. Г. Домбровський](#)

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Вінницька область / О. Г. Домбровський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2005. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-34636>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).